

Riigitiiduse tudõngi
kolm ettepanõkit reformis

Kae lk 2

Nuur Antsla kandi põllu-
miis Kannimäe Marko

Kae lk 3

Essütüisi komöödiä
Võro liina kortinamajan

Kae lk 4

9 7714061922005

Must toonõkurg üten valgidõ toonõkurgiga. Põimukuu edimäidsil päivil suurõ vihmasao aol võisõ Liinamäel Urvastõ kihlkunnan nätä esierälist pilti, ku üts must toonõkurg oll' üten hulga valgidõ toonõkurgiga nurmõ pääl süv- vä otsman. Arvada oll' tegemist noorõ tsirguga, selle et timä nokk ja jala es olõ viil nii verevã ku vanul tsirgõl. Ka rõngast es olõ tãl jala küllen.

Must toonõkurg om Eestin küländ harv tsirk ja tã om kaitsõ all. Tã elãs vanan mõtsan, sakõstõ mõnõ lumbi vai suu lähkõl. Süvvã otsma lindas tã 5–10 km kavvõdustõ pesãst ja päämädselt süü tã kalla. Sõski om tedã ka innembi nättü nurmi päält süvvã otsman. Arvatas, et inemise lähkõl tãlle ellã ei miildõ. Ku tã sõski vanal aol trehvãs inemiisi lähküle, usuti õkva, et tã tuu midägõ kurja kaala. Sããlt om tã ka nime saanu – must toonõla tsirk.

FASTRÕ MARIKO jutt ja pilt

Mõnistõ perimüs-
õdagu

21. põimukuu pääväl peeti hul- ga rahvamuusikidõga pillilaag- rist Mõnistõ rahvamajan maa- ha edimãne suur tandsuklubi: opiti rahvalikkõ tandsõ, miã kõlbasõ tandsi egãle inemisele.

Elãvã muusikaga tandsuklu- bi tulõ kooni jaanipääväni Mõ- nistõn egã kuu üte kõrã. Inne tandsmist saa egã kõrd kullõl- da mõnõ targa inemise juttu,

UL

NÕLVAKU KAIE PILT

Mehkari rühmã tandsja tulõva enne pruuvi Kalju mant läbi.

Raa Kalju pink
enãmb rahva iihn

Juulikuu lõpul sai aastakümneid Mõnistõ rahvamaja tüüd juhtinu Raa (Raagi) Kalju mälestüpink vahtsõ kotusõ rahvamaja iihn.

Mõttõ päãle tuua katõ aas- ta iist rahvamaja välipüüne päãle pant Kalju kuju ja pink maja ette platsi päãle tulõ MTÜ Mehkamaa Kultuuriselts ütsiistvedãjeid Roobi Katrin, ja nagu taal kommõ om, naksi huuga asja ajama, otsma hãid ja virku inemiisi, kiã appi tul- lu. Om armõdu hãã, et säänt- sest rahvast ei olõ Mehkamaal puudus ja nüüd omgi hinnat kultuuritütãjã kuju üten pingi- ga rahvamaja iihn platsi päãl.

«Mõnistõ rahvamaja viimãt- sel juhatajal Laube Kadriil oll' il- lus plaan tetã rahvamaja kõrvalõ

teemã tulõva päämädselt peri- müsest, kultuurist, aoluust vai reismisest. Projekti võtva iist uma nukaga kõüdedü noorõ: Giannakaina Dimitra, Raju Eliisabet, Saarõ Hipp ja Rat- tasepa Tormi. Pillimehe tulõva mængmã Euruupa Solidaarsus- korpusõ raha tugõmisõl.

Jãrgmãne kõrd saa tandsma tulla 18. süküskuu pääväl, ku tandsu oppas folklooriklubi Maatasa. Pilet 5 eurot.

UL

SAARÕ HIPPI

24. põimukuu pääväl pee- tãs Võro liina 240. sünnü- päävã tähistüses Kubija laululava pääl maaha üts suur üütandsupido üten näütemãngu, valgus-show, rahvamuusiga ni koori- lauluga. Kõik kokko kand päälikirja «Paganlik Pãrimusõõ».

Õdak nakkas päãle kell säid- se jalutuskontsõrdiga, kon kãüdãs üten segãkooriga Hi- laro läbi Kubija mõtsaaludsõ. Perãst tuud mængitãs lava pääl vãllã Juhansonì Jaani- ka püüne päãle säet tiãtri- ja tandsutükk «Õnnemãrgi all sündinud», miã jutustas lu- gusit Jaigi Juhani tondijuttõst. Sããl lüü üten nii ammõdi poo- lõst näütlejit ku kotussõpãä- litsit näütemãngusõpru, kõik jutt aetas võro keelen. Üten lõõvã näütüses Tauli Anu, Pijoni Silva, Lüüsi Kristjan, Seimi Agur jt. Kunstilinõ juht om Udrasõ Maire.

Pããlt lavastusõssa lätt edesi tands ni trall mitmõ kirmaski pääl, saa nätä tulõ- trikke Lãtimaalt ni tandsi Nedsaja külã bãndi perrã.

Uma leht küsse lavastaja Juhansonì Jaanika kãest la- vastusõ kottalõ inãmb.

Mille om tuu festivali muu- du üritus nimmat just pa- ganligus perimusüüs?

Päämädselt selle, et Vana-

JUHANSONI JAANIKI PILT

Segãkoor Hilaro tege Otsari Silja oppamise perrã mõtsaaludsõ kontserdi jaos pruuvi.

pakan om lava päãle tulõva luu päätegelãne. Tõsõst külest tuuperãst, et toomi lavastusõ- ga vãllã rahvaperimüslit ja mitmit kavvõst aost peri lu- gusit ni tegelãisi, miã võivaki olla eelkristligu vai paganligu. Ütesõnaga omma keskpunktin põrgulisõ egãl kujol ni karvan.

Kuis Jaigi Juhani tegelãse tuu jaos pasva?

Jaik om kohaligu jutuvestja ni kirãmehenã tankandi rah- valõ parõmbidõ tunnõt, a kav-

võmbal mitte nii væga pallo. Timã teksti andva edesi Võro- maa perimüse tagapõhja ja sobisõ tan mængmises hãste: ütest külest tulõtasõ taa kandi inemiisile miilde noid lugusit ni tegelãsi ja tõsõst küles näü- tãmi tuuga Võromaa kirãndüst ilmarahvalõ.

Mille tullit Võromaalõ lavas- tama, miã tan kõüt?

Süvembã juurõ omma mul hindãl kah peri Vana-Võromaa ala päãlt, a kõüdüs om kakõnu,

nii et nüüd om hãã miil, et lavastaminõ pakk jãl põhjust siã kãümã tulla. Huvi herãsi taa kandi vasta joba ülikooli- aol, ku hãã oppaja Kõivupuu Marjuga kãvemi tan mitmõl suvõl kogoman rahvaluulõt ni perimüst, miã and væga hulga mõttit. Teimi tuul aol eski üte perimüse-teemãlidse näütemãnguvõigõlusõ. Ja parhilla om kuuntüü ja vasta- võtt taa kandi kultuuritegiji- de puult olnu kah ütlemãldã hãã.

Kaika suvõülikooli matkapäiv Ihamarust Karilatsi

10. põimukuu pääväl saadi Kai- ka suvõülikooli matkapääväl kokko Ihamaru külãmajan, kon tinavaastasõ rekriraha sai kaa- la Rohu Urmas, kiã om kotusõ- päãline miis ja ammõdi poolõst dendroloog vai puu-uurja.

Matkapäävã sissejuhatusõs pidi Saarõ Hipp lühkü ette- kandõ Postiti ni muistsidõ teie aoluust Ihamaru kandin.

Sis minti edesi kaema talo- kotussit, kost omma peri tuu nuka kuulsa mehe Rohu Richard ni Marki Heinrich ja Aksel.

Perãst tuud kããneti tii päãlt ãr peris mõtsa vaihõlõ, kon Rohu Urma juhendamisõ perrã otsiti üles Korvelãte Hilba jõõ veeren arvada væga vana liik- mistii kõrval.

Sõs nãüdãs Urmas umahindã tiidüslidsi projekte. Tã om uma väiku Palojärve viirde mõt- sa ala kasuma säãdnü pia 100 sorti rododendronit ni hortens- siat, kellele miildüs hapu muld. Viil om tã tennü roosiaia 100 sordi ruusõga, mõtsa kõõsortõ kogunu ni tulbisibulit kasuma säãdnü, a toda kõkkõ lubasi tã inemiisile näütãmã naada viil mõnõ aastaga perãst, ku kitsõ inãmb kasvõlõ hãtã ei tii.

Pããlt tsukõlust Palojärven ja lühküüt lõunat minti ede- si Karilatsi muusõumi poo- lõ, kon Raju Eliisabet üten Misnigu Rikoga võti vãsünü matkalidsõ vasta. Näide abi- ga opiti selges mõni rahvalik tands. Kokko kãüti maaha

VALPRI VALDO PILT

Matkapäävãlidse Alamusti kandin Põdrakivi man.

14 kilomeetret. Matkapäävã kõrrald Võro selts VKKF ja seokõrd pand plaani kokko

noorõmb põlvkund – Rahma- ni Elo ja Raju Eliisabet.

UL

Üts harilik liin

Võro liin om nüüt 240. aastakka vana, ku rehkendä tuud, et liina tegemise plaan sai Riian paika 21. põimukuu pääväl 1784. Tollõ ao joosul om jõutu liin üles ehitä, sis maaha pommita, sis jäl üles ehitä ja parhilla või üteldä, et peris hää om vällä tulnu. Om illos puust vanaliin ni kõrraligu tii, om, midä tetä tüü poolõst ni vabal aol. Noorilõ om kah võimaluisi pruuvi ummi tegemiisi kodokandin, olku tuu sport, kunst, muusika vai itivärk. Nüüt om olõman eskinä raamadupuut nigu üten kõrraligun liinan õks.

Om sõõgikotussit ja vahtsõnõ riikevaihõlinõ kundõpark, kiä pidä kimmäle avvu seen mugavust saia liinast nii sushit ku burksi. A või-olla om puudu määnegi puänt, miä ten-nü seost liinast Võro liina, üte ummamuudu liina, nigu om reklaamitu.

Ütskõrd käve ma rahvarõividõga Eva Sushin sõõmän ni saiõ suurõ unigu ameeriklaisi tähelepandmisõ. Nii ma sis mõtligi, et külh olnu põnnõv ku kõik inemise käänü tan kõik aig rahva-rõivin vai et egä nuka pääl saanu oppi palakõisi võro keelest, meelest ni sümbolist. Olõs õkva midägi kaia ja või-olla jäänü siist kandist miilde inämb ku õnnõ üts tsõõriplatsiga Hummogu-Öuruupa liin.

SAARÕ HIPPI,
Uma Lehe suvõtoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Iher ja Eher

Nimme Iher kand parhilla Eestin 31 inemist. Panti taa õnnõ üten kotussõn – Urvastõ kihlkunna Lilli mõisa Toodsi talun, miä om Osula külä õdagupoolidsõ veere pääl. Vanan kiävien algkuju olf *Iher*. Ildamba om Iheride kodu Osulan olnu Kivi talu, tuud täämbädse pääväni vällä.

Nimme Eher kand õnnõ katõssa inemist. Ka taa panti üten kotussõn, Rõugõ kihlkunna Sännä mõisan, Sika talust peri suguvõsalõ. Keriklikult kirutõdi kah reegliperätsen vanan kiräviien *Ehher*, hingelugõminõ 1826 pruuksõ nimekuju *Eher*.

Toodsi talu maa lätõ vällä Pühäjõõ viirde, Sika talu maa Pärlijõõ viirde. Om piaaigu kimmäs, et mõlõmban paigan tegüsi priinimi kalanimetüsest *iherüs* (*Salmo trutta*, eesti keeli *jõeforell*). Tegeligult üteldi Võrumaal laembalt just *eherüs*, ka Urvastõn ja Rõugõn. *Iherüs* om suurõn murdõsõnaraamatun kirän ku Ote-

pää, Kanepi, Põlva ja Võnnu sõnakuju. Mulgimaal tundas viil sama sõna kujjõ *eerus* ja *eerusk*.

Katõn kotussõn panti ka priinimi, kon iherüse-sõna olf tävvel kujul sisen. Viitinä mõisa Palu talun, säälsaman, kost om peri kiränik Kauksi Ülle, panti edimäلت keriklikult *Ihherus*, katõ velle, Jaani ja Jakapi perrile. Ka tuu talu om Pärlijõõ veeren. Hingelugõmisõn 1826 saiva velle minkagiperäst eri nime, Jaan nime *Eherus*, Jakap nime *Hussar*. Jaani perre nimi kuuli ka küländ ruttu vällä, Hussar lätõ edesi. Sangastõ kihlkunna Keeni mõisa Hormanni talun panti ütele perrele keriklikult priinimi *Ihherus*. Paistus, et ka tuu nimi kuuli küländ ruttu vällä.

Nimme Eher om vast selle nii vähä alalõ, et tedä eestistedi. Nii võeti Eheri ja Ehheri asõmalõ Järva (Narvan). Ehher muudõti viil är nimes Edussaar (Tarvastun), Eensalu (Tartun) ja Ehemaa (Narvan).

SAARÕ EVAR

Olõ üles kasunu Setomaa ja Võromaa piiriveere mõtsu seeh. Umah eloh olõ ma kokko puttnu võistlusvõitlemissega, ildaaigu naksi ülikoolih riigitiidüst opma. Säändse tagapõha tulõmis olõ vällä mõtõlnu asalikkõ ja mitte nii asalikkõ ideid, minkast om siia artiklihe pantu kolm keskkunna ja riigiga kõüdetüt mõtõt. Noorõ inemise päämine tsiht om panda avaligu arotõlõmisõ mano värskit mõttit, kuimuudu saasi edesi minnä.

Mille jaos meile RMK?

Viimätsel aol om mullõ tunduma naanu, et mitmõ väiko asa omma parõmpa ku üts suur. Seod põhimõtõt saa kaia mitmõ nuka alt. Haridusõn om küsumüs klassi opilaisi arvu kotusõ päält. Haldus-reformi aol muudõti valla suurõmpas, kuna näütüses tohtrit es olõ võimalik inämb nii väiksih kotussih pitä.

Ma olõ mõtõlnu RMK ja muido Eesti mõtsa pääle. Mille jaos meile RMK? Üttepite kõlas häste, et om sääne asutus, miä tegeles terve valdkunnaga ja korjas kokko uma valdkunna asatundja, a kiäki ei olõ tuugi-poolõst kunagi rahul. Eestin om mõts nelä esisugumadsõ umanigu käeh: kodomaisõ ettevõtja, vällämaa ettevõtja, eräinemise ja riik.

Ku väega lihtsäle kokko võtta, või üldä, et esites ei olõ ettevõtja rahul ütskõik määndsides piirdmiisi ja bürokraatiaga, eräinemise ei olõ rahul keskkunna häämisega ja kolmandalt puult ei olõ Erä-mõtsaliit rahul keskkunna-hoiust tulnu kõrralduisiga.

Ku neo osalidsõ ei olõ rahul, sis ei saa riik olla rahul. RMK ja riik pidänü olõma laembalt võttõn kesktti eräinemiisi ja ettevõtjiddõ vaihõl. Tuu pidänü nägemä suurõmbat pilti ku eräinemise ja es tohtnu olla nii kasupüüdä ku ettevõtõt. Periselt om RMK tennü kümni aastit ülerago-mist, võlssnu, hinnäst turundanu ja kõrraldanu egäsugust muud janti, minkast lehe omma kirotanu. Ma tuu tankotsil vällä filmi «Vara küps»,

Ruul tävvega!

Kuiki põllumiihile olõ-i seo suvi rõõmu toonu, omma folgisõbra õnnõs parõmban saibun: lõikusõlt om saagis saadu miildejäävit kontsõrdikogõmuisi, Regilaulu karmanihelü vahtsõnõ huuaig ja mitu hääd helükandjat. Ütest plaadist, minkal kõüdüst Võromaaga, tennü tankotsil veidü juttu.

Plaadi päälkiräga «Uni tuli uiken» laulsõ kokko Puigalt peri Ruuli Hanna-Reet. Nigu nimest paistus, om taaha plaadi pääle säetü valimik mi vannu unõlaulõ. Võõramaisusõ poolõst või naist ettepoolõ nõsta näütüses 1912. aastaga Krimmi puulsaarõ eestläisi mant kirja pant aiutusluu vai «Villakombalii» (*Vive La Campagne*), mink kiriväst tagapõhast (unõlauluga tan peritõ tegemist ei olõki!) om põnõvalt kirotanu ja kõnõlnu Öunapuu Lauri.

Plaadi kandvas jüväs paistus olõvat tukõv vokaal. Ruu-

li hääd hellü näütäs häste 19. aastagasaa lõpun Tõstamaalt kofat lugu «Äiu-äiu, kussukussu», mink põnnõv säädmine kuts hindäga üten laulma inämb, ku pand unnõ suikma. Unõlda herradel-provvadõl pruugi-i sõski murõhta, teid avitasõ kandlõkiili pääl helläkeiste liuglõja «Uni tule silma peale» ja «Äiu-lii». Siin-sääl lõvvüs tõisigi elävält õhkkunda luuvit pillihelle: kitra ni saksoson saatva Säreve variantsi laulust «Lauliku lapsepõlv» ja arvada Ruuli hindä mängit viiol saat laulu «Kätkis kiikus minu lootus».

A viil üte eräle saisva, pallo salahadsõmba maigu andva plaadilõ Taheval alalõ hoitunu «Äiutus raamatust» ja Võõpsust võet lõpulugu «Makamaka». Niisama hüpnootilidsõ rütmi ja kajaga kirät edimäne lugu «Tsjuu» om üts plaadi helkvimbit pärliit. Ku muu laulu kõlasõ nigu käe-jala mant, vahemeheldä ja kodotsõlt, sis tan tulõ vällä perimüse tõnõ

Kolm ettepanõkit reformis

BORGA BRECA,
riigitiidüse tudõng

miä kõnõlõs seost teemast asalikult.

Läbisaaminõ kogokundõga om RMK-l samamuudu nõglanõ olnu, a piäsi olõma periselt üts riigiumandi boonus ettevõtõdõ iih. Riik om õks rohkõmp rahva iist väläh ja tuuperäst piäsi olõma säääl rohkõmp alust kokkolepmiis-sis ja rahulolõmisõs. Ku seod kah ei olõ, sis äkki olõssi ülepää parõmb, ku mõts olõs rahva käeh.

RMK käeh om 1 054 421 hektärit mõtsa ja ku seo jaota kõigi leibkundõ vahel är, sis egäl leibkunnal olnu tsipa alla katõ hektäri. Seoh rehkendüse omma muidoki seeh kaitsõalodsõ mõtsa, a eski tuuga kuuh olõssi reh-kendüse tullõm üle hektäri. Parahilladsõ saisuga mõist või-olla rahvas esi sama häste mõtsa majanda ku RMK ja seod kõgõ ilma maausuliidsi pühäpaiku putmisõlda, monokultuuriga kuusõmõtsu ja riigile halvlu kestvuslepingildä.

Tiia-i ku hää mõtõ mõts niimuudu är jaota olõs, a ku

mitte midägi muud, sis näütäs seo plaan, ku pallo sõnaõigust pidänü inemiisil vai kogokun-nal mõtsa kotusõ päält olõma.

lihostmisõigus

Parõmbahe toimõndavat RMKd om vast pallo tahta, selle et kõik mõtsandusõga kõüdet paistus Eestih olõma poliitilinnõ miininurm, min-kast poliitigu hää meelega kavvõmbalõ hoitva. A periselt võinu Eestih kaalu midägi sarnast ostmisiihõigusõlõ naabri-maatükke vahel.

Juhul ku kiäki plaan maaha müvvä määndsegi maatükü vai säääl täüde viia määnest-ki suurõmbat majandustüüd, nigu om mõtsa lakõsrago-minõ, sis olõsi naabril õigus tuust teedä saia ja kimmä ao joosul võimalus vällä osta, juhul ku täl om sääne suuv. Niimuudu saasi är hoita mõnikõrd õnnõtust kogokunnalõ vai esihindä maiõ ümbre olõ-valõ ilolõ.

Parahilla või ragomispapõr tulla jo samal pääväl ku ragominõ pääle nakkas ja kogo

tülü lätt aigo, ku tullõm ja hädä om käändmälä. Naabri omma kõgõ rohkõmb mõtõdu egäsugutsist johtumiisist, miä sünnüs näide hindä vara ümbre ja mõnõ tegemise või-va eski näide hindä maa hinda allapoolõ tuvva.

Seod mõtõ ei saa pitä lahendusõs kogokundõ sõnaõigusõlõ ummi maiõ ja vara osah, a mullõ paistus, et seo om kodaniguütiskunda tugõja idee. Vaia olõssi muidoki pruuvmist ja pallo ütsipulgõtsõmbas muutmist. Arvada om, et sääne õigus pidänü käümä õnnõ eräinemiisi kotsilõ ja mano tulõssi panda kavvõhusõ vai elomajaga kõüdedü maa nõud-minõ, et är hoita suurõmbat kokkoostmist.

Maamass luudusala pääl

Mitu aastat tagasi võeti vast saädüs, mille perrä ei piä kõva kaitsõala pääl olõvidõ maatükke iist masma maamassu vai siis piät masma veidemb. A ma arva, et väärtüst võinu näta hariliguh mõtsah ja luudusõh kah. Selle olõssi vast hää anda inemiisile võimalus registriiri määnegi maa luudustsoonis, mille iist ei piä masma maamassu vai sis tulnu massa veidemb.

Maamassu idee saib majandustüüd pääl, midä seo maatükü pääl saasi tetä, a tuu om väega kasumi saamisõh kin-ni ja pallo om inemiisi, kiä umma mõtsatükkü kunagi rako ei plaani. Tunnus jo sis mõttõlda trahvi inemiisi luudusõ hoitmisõ iist.

Samma asja saa tetä liinah mändsegi rohealaga. Liinah omgi sakõmbidõ vaia rohilist vahelust tsimmendile ja asvaldilõ. Ka seo ettepanõnõ taht täpsempä läbimärkmist ja esi umavalitsusõ saanu taad asja tetä veidü ummamuudu.

Juhul ku maatükü pääl tahetas peräh luudustsoonis sortimist vahtsõst majandustüüd tetä, sis piäsi masma ao joosul masmalda jäänü maamassu tagasi. Seo tege kül rahaplaani tegemise tsipa vigurilidsebäs, a olnu põnnõv näta, ku hulga inemiisi sää-nest võimalust tarvitanu.

külg, miä kuuldus kostki kavvõmbast – vannuist, tiidmälä aigõst. Veidükese nigu unõnäst. Ja ka noin lugudõn kõlas uhkõlt Hanna-Reeda vällä-paistva lauluhelü. Om õnnõ rõõm, et kõigi meistripillimihi kõrval tulõ kõrrast inämb

BRAUNI MIHKEL

Nuur põllumiis pidä Säre külän lihalehmi ja es elänü hulga raha iist kah liinan

SAARÕ HIPPI

Kannimäe Marko (22) kasvatas Säre külän Põllamäel lihalehmi ni pidä suurt luku maaelost ja võro keelest.

Marko kasvi üles Antsla liinan üten imä-esä ni nellä sõsara-vellega. Tervet peret või pitä põlvkundõ kaupa läbi ja lahki eläjäinemiisis – tsi-ku ni piimälehmi om peetü säälsaman Antsla liinan kah, kon suurõ krundi päält näile eski viil pia kümme aastakka tagasi tsillokõistõ rõuku haina sai tettüs.

Imäpuulsõ vanaimä ja vanaesä osti Säre küllä maaliliidsi mäekeisi vaihõlõ uma tsillokõsõ talokotussõ 1990. aastil, et säääl piimäkarja pidämä naada. Säääl vanaimä man olõmisõ aigu opsõ Marko päält maatüü tegemise selges võro keele, midä tä nüüt avvo seen pidä ja pruuk hää meelega kas sotsiaalmeediäpostituusin vai külä pääl. Ku om lõüdä kedägi, kiä vasta kõnõlas.

Parhilla opp tä Tarton maalikoolin põllumajandustuttmist, a tuu es olõ peris edimäne tulõvigutsiht. Nigu Antslan õks, mängse Marko kah väikust pääle korvpalli ja jäi põhikooli lõpun silmä korgõmba kuundisõ inemiisile, kiä palssi Tartolõ triinmä tulla. Tä oll nõun juhul, et sinnä koolikotus kah paika pandas, nii et nüüdses om tä lõpõtanu Poska gümnaasiumi.

Tuu kooliaig jäi koroona-aigu ja nigu kõik inemise, lõüdses timä kah hinnäst

SAARÕ HIPPI PILT

Kannimäe Marko uma minevaasta müümäldä jäänü pullipoiskõisiga.

inämb maalt põllu päält ku korvpallisaalist. Miä paistugi loomulikumb. Nii et kõrgkooli valik lätš joba sinnäpoolõ kaldu, et saanu inämb aigu maal olla.

Kuna uno pidi täl piä kümme aastat lihalehmäkarja, käve Marko täl kõik aig abin ja et säändse suurõ eläjä miildüse moido kah, ollgi lehmäkasvatajas nakkaminõ kõgõ lihtsämber variants. Uno and-

sõ stardikapitalis hindä eläjä ni tüümässina ja nüüt omgi tugõmisõtaotlusõ ni plaani ja müügi kõrran olnu. Ja ku päält tuu jääs vapa aigu, sis tuu lätš niisamatõ puhkamisõ pääle. Kooli poolõ päält piät viil tegemä praktikat, et tõi si majapidämiisi kah tundma oppi. Eski ku Marko puutrimängõ om mängnü, sis om edimäne valik õks põllupidämise simulaator.

dedü paprõmajandusõga, miä sinnä manu käü, et õks kõik tugõmisõtaotlusõ ni plaani ja müügi kõrran olnu. Ja ku päält tuu jääs vapa aigu, sis tuu lätš niisamatõ puhkamisõ pääle. Kooli poolõ päält piät viil tegemä praktikat, et tõi si majapidämiisi kah tundma oppi. Eski ku Marko puutrimängõ om mängnü, sis om edimäne valik õks põllupidämise simulaator.

Viil ei tiia üteldä, ku häste äri poolõst minemä nakkas, a tüüd om vaia tetä ja tuu vasta täl midägi ei olõ. Kõgõ inämb kitt tä säändse tüü man tuud, et ikäv ei nakka. Kuna-gi ei tiia, midä om jäl vaia är klaari, kas om vaia midägi remonti, tiid lumõst puhasta vai midägi esierälist. Ilda-aigu olli kolm pulli aia pehme maa peräst maaha tõmmanu ja tõsõlõ poolõ tiid jalga lask-

nu, sis tull' aida remonti ja kõrralda, miä omgi põnnõv. Ja egä aasta kül opit midägi vahtsõt, a ega tuust tulõval kõrral mitte midägi kasu ei olõ. Seo aasta olõki-i hainategemises väega halv olnu, sai nelä hektäri päält 50 hainarulli tettüs, ku minevaasta pidi noid egä nurmõtükü päält takan ajama ja vaivalts saiõ.

Nüüt kooli peräst viis aastakka talvõl Tarton eläden es saa tä arvo, midä inemise säääl tegevä, maru ikäv om. Kontoritüü paistus kah ilmlõpmalda vastik. Nigu tä esi ütles: «Et säänest istvat tüüd tetä, pidänü külh kiäki rahapakiga vasta pääd virotama. A no ku olõs pallõ rahha, sis õks touganu kõik elo kokko ja toonu siiäsamma maalõ.» Marko ütles, et tä ei hooli suurõmbast läbikäumisest kah, et kõik aig pidänü möll käümä. Tälle om küländ joba umist sugulaisist ni perest.

Parhilla om Tarton külh inämbüs umavanutsit sõpru, kinkaga kooli poolõst läbi kävvü ja umavaihlõ põllumajandusõst kõnõlda. Mitmõ näist, kiä erialalõ püsümä jäänü, tegelese õks esi kah joba uman majapidämisen põllumajandusõga. A Marko nimmas är, et suurõl jaol 30st sisseastunust inemisest es paistu olõvat aimugi, midä tuu periselt tähendäs, nii et nüüt om näid alalõ õnnõ 12 tükkü. Muidu maailma asju üle tä ei kurda: ku ammõdi tüütäse inemisele arvosaadavalt ni õiglasõlt, om ka elo maal hää ja lätš edesi põlvõst põlvõ.

Heeringäburgõr. Suvisõl aol ringi roitõn või trehvädä põnõvidõ paiklikkõ süüke pääle. Seol suvõl kävemi Saksamaal Lübecki liinan, kon vana raekua takast turuplatsi päält sai osta heeringäburgõrit – saia vaihõlõ pantut heeringät sibula ja saladilehega, midä peetäs klassikalidsõs mereviirses haugahusõs. Burgõrit oll katõsugumadsõ heeringäga – üts oll' nahaga ja tõnõ nahalda. Müüjä kitse, et tälle miildüs nahalda heering inämb ja nii ostimi mi kah tuud. Maik oll tuul nigu iks heeringäl, makõ es olõ, a saia asõmöldõ olõssi tahtnu külh musta leibä vöiuga.

Üts tutvta, kiä om elänü tõsõn Läänemere-viirses Saksamaa liinan Greifswaldin, kõnõl, et säält saa osta heeringäkukliid mitmõ esi sahvtiga. Kõgõ populaarsõmb pidi olõma ploomimoosiga heeringäkukli. Õkva tuud ollõv sõõnõ ka Merkeli Angela, ku tä käve säääl liinan külän.

Ku Prantsusõ president Macroni Emmanuel käve üten Saksa kantslõri Scholziga Hamburgin, seivä nä heeringäsaia pressikonvõrõndsil.

2011. aastagast pääle peetäs mereviirsin piirkundõn Schleswig-Holsteinin ja Mecklenburg-Vorpommernin lehekku edimädsel puulpääväl üleilimalist kalasaiapäivä.

FASTRÕ MARIKO jutt ja pilt

Kümme koto

Pensionär URMI AILI tulõtas miilde, määndse omma nuu paiga, kon tä elänü ja midä kodos nimetänü om.

Kolmas kodo

Mino kolmandas kodos sai kolmõs aastas, kooni ma meditsiinikoolin käve, Tarton Ülikooli uulidsa ütiselämine.

Tuu oll suur kivimaja. Edimädses ja tõsõ kõrra pääl olli mõnõ kortõri ja asotusõ. Mi olimi kolmanda kõrra pääl. Sääll oll külüm ku soelaudan. Pidimi esi alt keldrikõrra päält korvõ ja kottõga aho kütmisses bri-ketti ja kivihüst vidämä. Puid es olõ. Tuu brikett es taha sukugi palama minnä, inne tull pallõ paprit är palota, ku tulõ ala sait.

Meil oll viis tarrõ. Ma olli õkvalt edimädsen tarõn ussõ man edimädsen sängün. Ollimi tarõn katsakõistõ.

Kuna imä oll mullõ opanu kaartõ pandmist ja näide tähendüisi, sis tulliki kõik pääle kuuli mu sängü pääle ja tahtsõva, et ma näile ette kuulutasi (muidoki massulda). Kõnõl mis ma kõnõli, midägi lätš iks täppi kah. Viimäte lätš asi nii hullus, et terve ühikarahvas tahtsõ egäsugutsit tiidmiisi.

PILT POSTKAARDI PÄÄLT «A. ALLA. KEVAD TOOMEMÄEL».

Mi kävemi kah Toomõmäel opan.

Mul es jää inämb aigu oppi kah. Lõpõti päävapäält kaardimoori tüü är. Mõnõ iks käve ja lunisi, sis sai ilosa ilmaga är Toomõ pääle opma paetus.

Ütiselämine olle raekua plati takan, kõik olle käe-jala man. Kävemigi egä ilmaga kleidi ja kangiga kül piimäsaalin ja pontsikubaarin sõõmän, söõgi-poodin ja eski tandsman. Sis olle kultuurihoonõ, kon pito peeti, kah raekua platsi pääl.

Ega mi säääl ühikan nii ummapääd ellä es saaki. Meid

käve hummogu ja esieränis õdaku kasvataja ja komandant kontrolman. Komandant olle esieränis muhe keskiäliline naanõ. Esi tegi suitsu, a meile ütelf, et ärke käüge mu tegodõ, a sõnno perrä. Ja sis pidi meile pikä loengu suitsu tegemise halvast mõost tervüsele.

Käve tandsman ja kooli lõpun tandse hinnäst ka mehele. Saiõ nädälidse vahega nii lõpu-ku ka abielotunnistusõ.

URMI AILI

Edimäne tüüpäiv

LIIRA SINGA

Päält keskkooli lõpõtamist 1973. aasta suvõl lätsi Võro silmkoevabrikohe tüüle. Riididsel pääväl oll' proovi-päiv, et iispäävä tävve huuga pihta naada.

Mul Võroh elämist es olõ. Edimädsel pääväl kõlisti uno Bennolõ ja lepe tulõgi kokko. Uno ütelf, et tulku ma julgõlõ iispäävä hummoku kohalõ, timä poig Hindrik om kotoh. Ma olli latsõpõlvõh näide puul käünü mitu kõrda ja tiidse aadressi kah: Kreutzwaldi 19-1. Sinnä saadimi alasi pühhis postkaartõ.

Lätsi sõs iispäävä hummoku, umal edimädsel tüüpääväl, kompsukõisiga uno poolõ. Poig oll'gi kotoh, nigu kokko kõnõld. Ma hindäette märgodi, et kuis Hindrik nii muutunu om. Ei olõ inäp säänest näkogi nigu kooli-aigu. Trüüste hinnäst tuuga, et inemise muutusõ ja hulga aigu ei olõ tedä nännü.

Kõnõli sõs asä är, et tulli siia elämä, niikavva ku kortina lõvvä. Nuurmiis silmäs minno uudishimolikult. Ma seledi edesi, et mul om tä esäga kokko kõnõld.

Hindrik imeht, et ku joba esäga om kokko kõnõld, sõs lasku ma aga kävvü. Panni uma kodina nukka maaha ja lätsi tüüle. A millegiperäst jäi süa vaivama ja kõik tundu nii kahtlanõ.

KOHA LENNA TSEHKENDÜS

Õdagu jõudsõ tüüst kodo. Imehtuses oll' nuurmehe kõrval platsi sisse võtnu üts tävveste võõras vanõmb miis kah. Võpadi ja süa naas hüplemä.

Kogõli, et kon sõs uno Benno om. Võõra juhadi kõrvalkortinahe. Herr naardsõ viil, et poig olõs saanuki naasõ

majja, olnu-s vajja kavvõst otsi. Nuurmiis, kiä oll' kah muialline, kahitõ, et ma är lää. Mul silmä häpü täüs, vabandi ja vinsi kompsu kõrvalkortinahe.

Sääl naarti nigu kõtu kõvõra, et sääne essütis juhtu. Uno tunnist uma via üles: tä oll' kirju pääle, midä meile saatsõ, tagasiaadrõssis kiro-

tanu kogõmalda Kreutzwaldi 19-1, a pidi olõma 19-2. Tuugiperäst olli mi kirä kõik kätte joudnu, õnnõ miä näile kahtlanõ tundu, läbi naabri postkasti.

Muidogi klapsõ kõik tuuperäst kah, et unopoig Hindrik, võõras nuurmiis ja ma ollimi kõik 19aastadsõ.

Must maailm ja piimä-klimbisupp

Olli ütspäiv minemän tutvva tutvva sõbralõ suurdõ majja köögikappi saina pandma, ku vüürusen olõs üte naistõrahva pia pikäle joosnu. Tä sõit tuu sinidse elektriautoga, vii vanulõ inemiisile süvvä ja apteegist rohto.

Tuu naistõrahvas kõnõl, et tull' õkva üte pümme mehe puult, vei tällegi kraami, ja soovif, et minku ma tuu mehe puult läbi: miis uut, et kiäki timäga kõnõlnu.

Ma sis lätsigi. Timä köögilaud oll' saia ja salatit täüs. Istõmi sängüveere pääle ja aimi juttu. Mehel om kats tütärd, a nimä käävä külän kõrra aastan. Tulõva nigu tuld tuuma, selef miis. Ja sis naas tä kõnõlõma luku tuust, kuis tälle miildü latsõn kuldnokkõ kaia. «Kõgõ inne tull' esätsirk, käve pesäkasti üle ja mugu laulsõ ja sopuf siibu ossa pääl. Imätsirk tull' kah, kai maja üle ja lätõ munõlõ ja poigõ haudma. Esätsirk mugu kořas tälle vaklu ja laulsõ uibuossa pääl. Vahel tull' harak kah kaema, et saas mõ-

nõl pojalt kaalast kinni, no kos sis esä naas tedä är ajama. Esi hulga väikumb, a är ai rüüvli!» tullõf pümme miis miilde aigõ, ku täl viil silmänägemine kõrran oll'.

Kõnõlimi tükk aigu elost ja ilmast. Naksi joba är minemä ja küsse, mis tä viil poodist taht. «Kae, toda, midä ma tahas, ei olõ ütengi poodin. Tuu om piimä-klimbisupp, midä ma ei olõ pääle naasõ surma joba aastit sõõnõ.»

Vähä ao peräst oll'gi supp valmis ja lõrpsemi mõlõmba sängüveere pääl toda. Mehel

lätõs jutt viil hallõmbas: «Ei teretä ja ei aja kiäki mukka juttu, ei tulõ kellelgi sõnna suust ja piiru persest. Saisa egä hummuku ussõ pääl, üts suur pini tõmbas uma likõ keelega üle mu käe.»

Ku är naksi minemä, kai viil kõrra tagasi. Suurõ pisa-ra joosi tä elolda silmist, nigu ma olõs midägi hääd tennü.

Vüürusen mõtli, et ma ei lää üttegi kappi saina pandma. Terve ja tukõv miis, silmä pään, las pand esi.

REINERTI ELMO

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli Joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

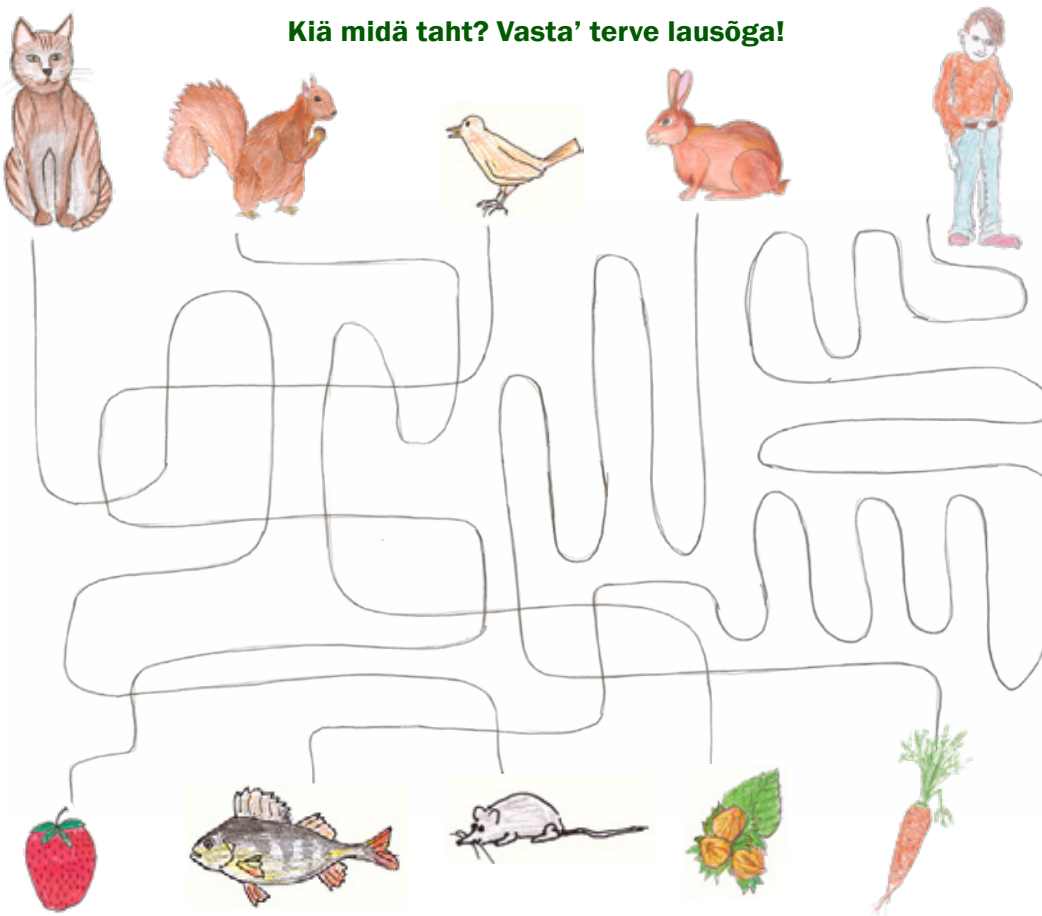
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: PÄIV.

Avvohinna saa SIRVELISE MARKUS (12) Väimeläst.

Kiä midä taht? Vasta' terve lausõga!

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Tulõ Tilka kaksada!

Seo juhtu 50 aastakka tagasi. Tulõman oll' kolhoosõ luumsõ 25. aastapäiv ja Võro lehe aokiränik pidi Haanimaal kolhoosielost jutu kirotama.

Ollimi üte memmekese mälehtüisi kullõman, ku tarrõ tull' viil kats inemist: ildaaigu EPA lõpõtanu nuurmiis ja timä tulõvanõ ämm. Nooril olli pulma tulõman, a pruut oll' kaonu. Es lõvvä nimä tedä peigmehe elämisest, miä oll' kolhoosi spetsiäliste majan, tuuperäst naksi muialt otsma.

Ku sai selges, et memmekese puult pruuti ei olõ, ütelf pois: «Muud ei jää üle, ku tulõ Tilka kaksada!»

Ma hiitü edimält väega är. Mõtli, et tuu om jo vägivald!

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Vihmalatsõ ikva

Ma kuuli raadiost, et Eestimaal om kikkaseeneuputus kah viil. Pääle tuu, et taivast vala egä päiv pangõ viisi vett.

Võromaa om külh korõmbal, a siingi tükis mõni kotus vii ala jäämä. Ku vihma ülearmo pallo satas, sõs naka-i mõtsah seene kah inämb kasuma. Nuuki, mis kasusõ, omma är vettünü.

Niisamatõ läävä vihma pe-

räst kapsta ja muu aiakraam nuhhelpäähä. Ja massina päse-i nurmi pääle villä võtma.

Vanarahvas ütelf iks õigõhe, et põvvalatsõ naardva, a vihmalatsõ ikva. Kuiv aig toovat poolõ nälgä, a vesine aig terve nälä.

Tuust om hää, et olõ-i vahtsõ-aastakuu, muido olõssi lumõhangõ katussõveereni.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist:

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.